

JOSEF
CHALOUPKA
KAMARÁD
MRTVÝCH

Mne vzrušoval vždy pohřeb neznámých,
tak obvyklý a přece záhadný,
žal udušený v květin mlčení,
to ticho rakve v bubnu úderech!
Ó, je ti znám ten úžas náměstí,
když objeví se průvod smuteční?
Znáš chvíli tu, kdy tichne ulice
a z ustrnutí dá se do tance,
jak nezřela by, jak by neznala,
ba netušila smyslu průvodu, —
Slyš pozorně a slyš jen hlouběji,
pak zdá se ti, že smíchu neslyšíš,
když v zadumané čelo ulice
se kreslí průvod jako otazník.
Zříš záclony jak víčka sklopená,
viz kola vozu: třeba točí se,
jsou na místě. Toť pouhá vteřina —
a nazpět hled a možná uvidíš
děs ulice, jež v dálku úží se,
jak hrdlo úzkostí. —

Toť chvíle má,
když vytřeštila zrak má zvědavost,
když šel jsem s nimi, musel s nimi jít,
bych doprovázel k hrobu neznámé.
Jen pohled' vpřed, co zeje před námi,
toť otevřená brána vesmíru,

kam vchází průvod s rakve trofejí.
Jim ustupují věčné závory,
jim rozevřena brána nebeská,
zem prchá pod nimi jak oblaka.
Své zaklínadlo nesou: mrtvolu.
A věnce, které bolest skrývají,
teď vítěznými věnci staly se,
když vplížili se s mrtvým do říše,
jež odpírala přístup živočím.
Však vrať se, sníš, to vše je vidinou,
toť kouzlem duhy v slz tvých krůpějí.
Zřels perspektivy dalek bezmezných,
jež lidská noha nikdy nezměří,
a s bážlivostí mojí zašeptej:
Kdo provází vás, tiší, vesmírem,
jen touha, žal a vzpomínky
jdou za vámi jak mračna churavá?
A žijete-li někde v neznámu,
jak zde se vaše žití zrcadlí?
Já slídl jsem a hledal. Nacházím:
sám život dal mi za ně odpověď.

Je řekou smutku neprůhledný dav,
je řekou, která běhů nevidí
a nezrcadlí ani rysy tvé,
jen studený jak úsměv měsíční
tam mrtvého vyplouvá obličej.
Je průvod ten jak řeka ponorná,
jež strhne tě a pluješ pod zemí,
a novou vlnou k slunci nese tě.
Pláč napředu a kdesi pomluvy,
lze mnoho slyšet cestou o mrtvém,
jak dobrý byl a co tu opustil.
A osud často přál mi náhodu,

že vyhledal jsem byt, jenž opuštěn
si vzpomínal a tesknil po pánu,
Jak věrný pes tak věci tesknily
a dořekly mi mnoho o mrtvém.
Je podivno, že dosud nepřišel?
Když udušen byl pokoj vůněmi,
jež vyvanuly z léků naposled,
je vyplašil jsem vůní kytice,
jež přemlouvá a svádí k rozkoši.
Nač připomínat bolest mrtvému,
když navrátí se v pokoj vzpomínkou?
Jak s tebou mluvím, živý příteli,
tak přicházeli oni po špičkách.
Snad slyšel jsi, pod prstem nezřetných
jak skříň či židle tiše vykřikla?
Tak přicházeli tiši, neslyšní,
tak v pokoj svůj se ve snách vraceli
jak pouhý van, jenž čepí záclony,
a zřeli mlčky v sen a do duše
a vyčetli z ní němé otázky,

A slyšel jsem, co chtěli dořici,
svou větou, která slovem zůstala,
snad váhali a chtěli zatajit
své nedopovědné tajemství,
však užší bylo naše přátelství!
Tma zachvěla se zvuky dvanácti
a jimi bušili mi na srdce,
jež ochotně jsem hostům otvíral. —
A byl jsem poslem jejich poselství
a jejich příkaz věrně plnil jsem.
Tak přicházeli jeden za druhým,
mým srdcem prošli bídni, vítězní
a povolání všechna střídala

se se zločiny, pomstou, bezmocí,
Sta životů jsem znal a schopnosti
se rodily ve mně podivné.
Mé tušení — toť jejich jistota,
mé mlčení — toť jejich rozhovor.
Dnes v podkroví a zítra v lučebně
jsem naslouchal, jak v sen mi diktují
své výpočty, své plány. Viděl jsem
jak projasňují temný rukopis,
a v jasu tom jsem dílo dokončil.
Já hledal smysl stera životů,
mne lákal šťastný, vábil sebevrah,
já hledal smysl v jeho životě,
ač sám jím zhrdl, smyslu nepoznal.
Mne nevábily dny a přátelé
a ženy svod mé ticho nerušil.
Když na novo jsem pokoj opouštěl,
já s živými se nikdy neloučil,
jen mrtvý stál a čekal na prahu
a mlčky stisk mi ruce vděčnosti.

Už nevyšel jsem dávno v ulice.
Snad zaujal mne případ záhadný,
či samotáře snad jsem dožíval,
neb duši smutnou, která nechtěla
být dožita a dopověděna,
snad byl to někdo žitím znavený,
jenž nechtěl více jenom spát a spát?
Či zradil jsem své mrtvé přátele?
Vždyť nevzruší mne průvod smuteční,
je lhostejný jak šero za oknem.
Ó, zdá se mi, že sám jsem mrtev byl
a k životu se nyní probouzím.
To není hrob, toť nebe nade mnou

a Ona v něm jak slunce zářivé;
Teď dožíval jsem život člověka,
jak dotrpěl jsem před tím jiných sta,
však tento dal mi zvláštní úlohu.
Jsem zmaten, sláb, jí řešit nemohu,
je příliš těžká, a já cítil jsem,
že úlohou tou sebe prozradím
a živoucím se vydám na posměch.
Když spatřil jsem ji tehdy poprvé,
tu chápal jsem, že on ji miluje,
že střeží ji a jist je přísahou
a příslibem, že věrna zůstane.
Když přicházejí noční návštěvy,
když křídla duchů v tichu zašumí,
mně připomenou teď jen její šat,
Ji miloval a zemřel, žiji já
a žije mrtvý, žijem oba dva
a ona žije, vlastně nežije,
jen truchlí, *smu* a věrně vzpomíná.
Vždyť každé ticho o něm vypráví,
Vždyť vím, jak věci mluví o mrtvých.

Kdo mohl by ji více vyprávět,
než moje duše plná poznání,
kdo jiný vše by mohl zpřítomnit,
než já, jenž pátral jsem a sledoval?
Ó, mám se zmučit vlastním soucitem,
či zapřít vše a jíti lhostejný
a neviděti žalu jejího?
Sluch napínal jsem lačně po stopách,
jež jejími se jiskří slzami, —
Mně posedali v snění oba dva,
jsou stejně živí v nočních myšlenkách
a v srdci mém se oba milují.

Když zasním se, tu mrtvý přichází,
když volám ji a vztáhnou ruce své,
kdo touží ve mně? Kdo ji tolik chce?
Jen já to byl, ó, vskutku jenom já?
Či on to volal ve mně, volal mnou?
Má duše dvojným hlasem trpěla.
Jsme oba mrtví, ve sluch znělo mi,
a ona jenom živa jediná,
však vázaná je slibem věrnosti,
Ó, proč mu svoji věrnost slíbila?
Když zalily mám oči slzami,
je toto vskutku vlastní vzlyk a pláč?
Či on to pláče mými slzami?
Ach, koho z nás teď vlastně dožívám?
On mrtev je, hrob jeho dobře znám,
však zvedá se jak v touze lidská hruď.
Vím, zemřel již, zde ženu zanechal,
jí bližší je, ó, bližší než-li já,
jenž oddělený od ní stěnou jen,
jsem oddělený věčna propastí.

A myslím na chvíli, až přijdu k ní.
Vím, budu dva, ač sám se přiblížím.
Můj hlas se ve dva hlasy rozlomí,
hlas jeho v sluch jí z mého zazvučí,
snad ani svého hlasu nevydám?
On v záblesku se očí prozradí
a připomene slib a přísahu,
když pojednou mne zmrazí mlčením.
Snad zavede nás znovu na místa,
kdy líbal tě. A čím tě přesvědčím,
že mne jsi měla nalézt, jenom mne.
Já rozplývám se v mlhu před tebou,
jsem stínem, když se k tobě přiblížím.

Já umírám a mrtvý žije dál.
A kolikrát jsem přišel v myšlenkách
a tázal jsem se na svou jistotu:
— Už přišel k tobě mrtvý milenec
a vyzradil již tobě lásku mou
a nezachvěl se při tom úzkostí? —
Už nepřichází, aby mučil mne
a o polibcích tvých mi vyprávěl.
Už nepřijde, je plný úzkostí
a ostražitě tebe hlídá si
a mlčením ti říká: Vytrvej!
Proč sklopila jsi zrak při setkání,
kdy naděje má šeptla: Pozdě je!
Jsi varována, on je tebou jist.
Mou ani ve snu nikdy nebudeš!

Mou nebudeš a kdo jsem vlastně já?
Jsou vskutku chvíle, kdy jsem v sobě sám?
Je se mnou stále, či jen ve chvíli,
kdy duše má se k jeho přiblíží?
Jak náhlý děs mé nitro přepadá
a v mrákoty mne strhne se slunce.
A zdá se mi, že staví srdce mé
a nechává je bušit pulsem svým,
jak vítr myšlenky mé vyžene
a usídli se v mozku jiskřením.
Můj obličej! Vždyť cítím rysy své
jak mění se a místo nich
tvář moje v jeho rysy umrzá.
Kdo vlastně jsem a kde je zrcadlo,
jež zjevilo by naze duši mou?
Kdo vlastně jsem? Jen tma a nicota,
jež v nitru mém se v prázdno propadá?
Kdo jsem? Kdo jsem? Tma snů, tma bez hlasu,

jež nemá je a přece chvěje se.
Snad jasným hlasem ve mně odpoví,
mne prostoupí jak jarní míza strom.
Vás nevolám, vás nechci více znát,
mí mrtví přátelé, váš nechci hlas!
Jsi mnou, tak všichni ve mně voláte,
jsi mnou, tak volá jeden za druhým.
V sta zrcadlech zřím vlastní rysy své,
však nevidím svůj vlastní obličej,
ó, kde je ten, jenž patří mi, je můj!
Vy všichni zas jste ve mně ožili,
vy všichni, jež jsem kdysi dožíval,
vás všechny zřím, vás všechny poznávám,
zřím za příběhem vzrůstat příběhy,
však vlastní osud nikde nevidím.
Chci sebe žít, chci býti v sobě sám!

Já k tobě dral se ze sta životů,
já hledal sebe, cizí prožíval,
já v poníženém rostl člověku
a v tobě je teď moje jistota,
ač do dneška mi dosud nepatříš.
Jak vyměnil bych pláště nesčetné,
jich bylo tolik, pod nimi jen chlad.
Teď tvými vlasy chci být zahalen,
chci žít, chci žít, kdys mrtvých kamarád!
Teď vystupuje srdce z hrudi mé
a stoupá lehce v azur se sluncem
a šířícím se pluje prostorem.
Toť vzdálenost, jež dosud dělí nás.
Jak malá je — a přece bezměrná!
Když dostihnu tě krokem jediným,
zda nepřekročím cíl. Snad ztratíš se,
vždyť mile měří teď mé kročeje.

Když obrátím se, bych tě uviděl,
však za sebou tě přece nespatřím,
tys přede mnou, jsi věčně přede mnou,
jak slunce v rose záříš v srdci mém.
Jsem v nitru svém i v očích oslepen.
Zas k tobě krok tou výhni světelnou;
a noci, dny, můj čas, mé vteřiny
tvůj plachý přelud se mnou stihají.
Tys přede mnou a stále vzdálená,
až v úžasu já náhle pocítím,
jak chvěješ se v mé horké náruči.

Když sevřel jsem tě ve svém objetí,
tu opijel mne smutek jistoty,
že zemřela bys, kdybych nepřišel,
že rozptýlila by ses ve vánku
a moje dny by byly útržky,
jež zasvítily bíle na hrobě.
Zpět vedu tě a váži na zemi
své lásky tíhou. Prostupuji den,
jenž leskne se jak úsměv průhledný.
Už nechci slyšet flétnu měsíční,
k níž bledé stíny ve snách tancují,
noc mrazí mne jak dotek mrtvolky.
Chci být, chci žít, chci sebou vítězit,
chci žít s tebou, zvukem kroků svých,
chci zasévat sebe do země
a slyšeti, jak roste ve stopách
svět hučící jak vítr za námi,
Nač zbytečná mne úzkost přepadá,
že donutí mne tmavé hlubiny,
bych zradil se a jí se vyjevil,
jak zápasil jsem o nás, o sebe?
Z mých úst se toho nikdy nedovíš,

jak ve mně úpěl, mrtvý milenec,
jak volal ve mně: Vše ji vypověz,
a změř svou sílu, zda jsi vítězem?
A stačilo by jméno vyslovit
a zničil bych své štěstí, dnešky své.
Však vysloveno nikdy nebude!
Je smlčeno, jak spálený je most,
už nechci více bojem trpěti,
spí kamarádi, spí má minulost
a jeho jméno tmy je pečetí.

Klid v noci v naši jizbu vstupuje,
ó, noci sladší, než jsem dosud znal.
Svět dávno venku lehl popelem,
však polibky tvé plápolají dál.
Jak najít slova vděku pro tebe,
jak zašeptati slovo nejsladší,
tak mazlivé a měkce blouznivé,
to slůvko, jímž tě nikdo nevolal.
Už vstoupilo mi na rty jako dech
to jméno, jež jsem našel pro tebe,
je z řeči té, již blouzní andělé.
Ty zachvěla ses jako v průvanu
a objalas mne něhou rukou svých,
jak ortel zní však tvoje odpověď:
Tys jméno jeho šeptla vznícena
a dvojí výkřik v tichu kamení. —
My na sebe teď zříme zrazení
a v smíchu ticha teď jsem pochopil,
že našeptal mi mrtvý milý tvůj
to sladké jméno, on je pouze znal,
a okamžik si vyčkal nejsladší.
Tak na vždy vpálila se v duši mou
tvá bílá nahost v tichu zhroucená,

jak na voru, jenž ve tmách ztroskotal
a propadal se z virů do prázdna. —

Noc mýjela a ona v horečce.
Já se slabostí svojí bojuji,
boj štěstí, boj své lásky poslední.
A tiskl jsem tvé ruce v mrákotách,
jež volaly svým ohněm k životu.
Co výčitek jsem tklivých uslyšel,
jež k sobě, k němu, ke mně volala. —
Snad zachvěli se vedle v pokoji,
což neproniká hrůza celý svět?
Noc hvězdami se tísni do oken
a zvětšuje se oko měsíční
a tápají tu stíny osleplé,
vteřiny telegrafují depeše.
Již zamykám! Sem nikdo nevstoupí,
já nepřipustím k loži nikoho.
Jsem jejím vrahem, slovem zabil jsem!
A cítím nyní v tichu pokoje,
jak přeludně se nad ní naklání
a volá k sobě v dálky upíří.
Své vztahovala ruce, bral mi ji:
— Pojď se mnou, pojď, vždyť mně jsi patřila,
žár smyslů tebe jenom oslepil,
mou byla jsi a zradila svůj slib,
teď z omámení mně se navracíš. —
Tak mluví k ní. Čím slova překřičím?
Co ona jeho slovům odpoví?
Jím odpovídá srdcem tlukoucím,
jím odpovídá srdcem tichnoucím.
On duši její k sobě vyvábí!
Snad zavolati pomoc lékaře,
či volat kněze? Kdo je mocnější?

Kdo z živoucích mi může pomoci?
Již vybíhám a dveře zapadly
a cítil jsem, že v našem pokoji
jsi osaměla zcela s ním, jen s ním.
Když vyběhl jsem v ticho náměstí,
já cítil vánek jako smrti chlad,
snad k tobě jde a na mne vydechla?
Kde najít lidí, hlasu, pomoci?
Spí aleje, spí tiché náměstí
a zatím boj se stmívá v pokoji.
Ač chvíle miji, nemám odvahy,
bych navrátil se. Každou vteřinou
jsi pro mne víc a více vzdálená.
Čas prchá! Musím! Vrátím se, již jdu
teď nebesa se v dveře opřela
a vítr za mnou fíčí hvězdami.
Zpět! U dveří již tiše naslouchám
a slyším jenom bušit srdce své.
Je mrtvé ticho v našem pokoji,
což domluvil již, což už utichl?
Jdu k tobě po špičkách,
bych naklonil se tobě nad tváří.
Jsi na loži jak jitro bělostná
a tmavý stín je skloněn nad tebou.
Stín. Je to on? To já jsem! Já!
Jsem nad ní skloněn, vidím tělo své,
svůj obličej a sebe poznávám.
Však někoho tu cítím v pokoji,
kdo upírá mi zraky do týla,
Kdos ještě jiný, někdo mimo mne
zde vyplňuje hloubku pokoje.
Teď se země se lehce nadzvedám,
jdu jako na snu lehce prostřeném
a je mi sladce jako bez těla,
jak uvolněná duše vznáším se
blíž, k ní jdu blíž a chci se otázat,

zda rozhodla se mezi mnou či jím?

Sám sebe cítím, jako nikdy dřív!

Sám sebou žiji, jaká" slast a div!

Jsem oprostěn, sám sebou, svůj jsem teď!

Však mrtvá neslyší a nedá odpověď.

Tento baladický cyklus

napsal

Josef Chaloupka,

vypravil

Ludvík Dvořáček,

vytiskla

tiskárna » Kramerius «,

vydala

Moravskoslezská Revue

v Brně 1922.